

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.179 Львівського національного
університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Дзіковської Марії Ігорівни** на тему:

«Наступність формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж–університет»

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Всебічний аналіз дисертаційної роботи Дзіковської Марії Ігорівни на тему «Наступність формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж–університет», що представлена для захисту на здобуття ступеня доктора філософії на засіданні разової спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.179 у Львівському національному університеті імені Івана Франка дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності, надати загальну оцінку дисертації.

Актуальність обраної теми.

Дисертаційна робота М.І. Дзіковської присвячена вирішенню актуального завдання щодо компетентнісного розвитку особистості у процесі навчання – формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей. Значущості проблемі дослідження додає і те, що сьогодні питання професійної підготовка фахівців не втрачає своєї актуальності, оскільки потребує нових підходів, зокрема у забезпеченні неперервної освіти на основі принципів

наступності, зокрема в системі «коледж – університет».

Недостатня методологічна та теоретична розробленість проблеми формування фахової компетентності студентів хімічних спеціальностей у системі неперервної хімічної освіти та її специфіка зумовлені: по-перше, відсутністю нормативно-правової бази для створення багаторівневих відкритих освітніх систем із метою реалізації їх переваг; по-друге, недостатньою гнучкістю системи професійної освіти у швидкому реагуванні на зміну потреб сучасної хімічної промисловості, що інтенсивно розвивається; по-третє, недостатньою сформованістю системи незалежного контролю за результатами професійної підготовки випускників, яка б дозволила об'єктивно оцінити якість здобутої хімічної освіти. Вище зазначене негативно впливає на професійну підготовку майбутніх фахівців-хіміків, гальмуючи, з одного боку, досягнення поставлених суспільством цілей, а з іншого – відстаючи від сучасних кваліфікаційних вимог, які висуває ринок праці.

Здобувачка вичерпно та повно обґрунтовує актуальність теми дослідження. Відтак стверджуємо, що проблема наукового пошуку М.І. Дзіковської є своєчасною та заслуговує на схвалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Актуальність дисертації підтверджується також тим, що вона виконана відповідно до плану наукових досліджень факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка за темою «Педагогічна наука та освіта у класичному університеті: акмеологічний підхід» (номер державної реєстрації 0116U001693) та плану роботи циклової комісії з професійно-орієнтованих дисциплін спеціальності «Хімія» Природничого коледжу ЛНУ ім. І. Франка (сьогодні Відокремлений структурний підрозділ «Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка») за темою «Підготовка фахівців природничих спеціальностей (протокол №6 від 27 грудня 2017р.). Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №43/11 від 29.11.2017р.), уточнено на засіданні вченої ради Львівського національного

університету імені Івана Франка (протокол №33/6 від 29.06.2022р.) та відповідає пріоритетним напрямам досліджень в Україні.

Наукова новизна.

Дисертаційна робота Дзіковської Мрії Ігорівни є комплексним теоретико-практичним дослідженням, яке спрямоване на розробку моделі формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет» та має безумовну наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

– уточнено сутність ключових понять («наступність», «неперервність», «фахові компетентності» та ін.), а також розкрито закономірності процесу формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей в сучасних реаліях неперервної освіти; сформульовано загальну концепцію педагогічної системи формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей як сукупності ідей, наукових підходів і принципів, що встановлюють основні вимоги до організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої та вищої освіти;

– визначено критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, проєктно-діяльнісний), рівні (адаптивний, продуктивний, креативний) та показники сформованості фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет» з наступним їх об'єднанням в інтегральний критерій «сформованість фахових компетентностей у галузі хімії»;

– розроблено й експериментально перевірено модель формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет», яка представлена чотирма взаємопов'язаними блоками: цільовим, змістовим, діяльнісно-технологічним, результативно-діагностичним;

– подальшого розвитку набули способи структурування й узгодження змісту неперервної підготовки майбутніх фахівців хімічних спеціальностей, шляхи ефективного застосування традиційних й інноваційних технологій професійного навчання та механізми створення цифрового освітнього середовища у закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Практична значущість роботи полягає в тому, що основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані та обґрунтовані у дослідженні Дзіковської Марії Ігорівни на тему «Наступність формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж–університет», можуть бути використані в освітньому процесі закладів фахової передвищої і вищої освіти, в яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців для хімічної галузі. Зокрема, використання в освітньому процесі розробленої моделі формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет» сприятиме підвищенню ефективності процесу професійної підготовки сучасної генерації фахівців для хімічної галузі; використання критеріального апарату дослідження дозволяє здійснювати моніторинг рівнів сформованості фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей; запропоновані методичні рекомендації забезпечуватимуть реалізацію наступності формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення дисертації, найбільш суттєві результати, що були одержані здобувачкою, достатньою мірою обґрунтовані, відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях дисертантки. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується достатньою апробаційною базою М.І. Дзіковської. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на міжнародних (шість), всеукраїнських (п'ять), науково-звітних конференціях; на методичних і науково-практичних семінарах для викладачів коледжу; на засіданнях циклових комісій коледжу, кафедр початкової та дошкільної освіти, загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація має обґрунтовану і логічну структуру, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, змістовними додатками, що

відповідає вимогам щодо дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Список використаних джерел містить 309 найменувань, з них 33 – іноземною мовою, що свідчить про виконання роботи на високому сучасному науковому рівні.

Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи М.І. Дзіковської, дозволив виокремити сильні сторони наукового дослідження, що є вагомим внеском у сучасну українську педагогічну теорію і практику професійної підготовки фахівців хімічних спеціальностей.

У вступі вдало обґрунтовано актуальність обраної теми, коректно визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок здобувачки, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження.

У першому розділі дисертації – «Теоретичні основи проблеми наступності формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей» – на основі теоретичного аналізу кваліфіковано проаналізовано напрями розвитку наступності від наукової ідеї до педагогічного принципу; методично грамотно визначено основні компоненти фахової компетентності студентів хімічних спеціальностей (когнітивний, операційно-діяльнісний, мотиваційно-ціннісний), показано наявність взаємозалежності між ними та зв'язків між різними стадіями їх розвитку. Подано авторське формулювання ключової дефініції дослідження: наступність формування фахових компетентностей», яке розглядається як цілеспрямовано організований педагогічний процес послідовного формування і розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивного та проєктно-діялісного компонентів фахової компетентності на різних рівнях системи неперервної освіти (фахової передвищої та вищої), пов'язаних між собою спрямованістю на досягнення прогнозованого кінцевого результату – високого рівня професійної підготовки фахівців для хімічної галузі. Обґрунтовано концептуальні ідеї педагогічної системи формування фахових компетентностей студентів хімічних

спеціальностей – наукові підходи (системний, компетентнісний, проєктно-діяльнісний, особистісно орієнтований, акмеологічний) та принципи (загальнопедагогічні, загальнодидактичні, специфічні), що встановлюють основні вимоги до організації освітніх процесів у закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Запропоновано модель формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет», яка є складною, відкритою, нелінійною педагогічною системою, що містить взаємозумовлені ієрархічні блоки: цільовий, змістовий, діяльнісно-технологічний, результативно-діагностичний.

Здійснено обґрунтований відбір критеріїв (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, проєктно-діяльнісний), показників та рівнів (адаптивний, продуктивний, креативний), спрямованих на різнобічну характеристику результатів досліджуваного процесу – сформованість фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет».

У другому розділі дисертаційної роботи («Організаційно-методичні засади наступності формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж – університет») на високому науковому і методологічному рівні виокремлено та охарактеризовано організаційно-методичні підходи формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей початкового та бакалаврського рівнів вищої освіти у системі «коледж – університет». Зокрема: модульний підхід до структурування змісту фундаментальних навчальних хімічних дисциплін; інтеграційний підхід до структурування змісту знань із різних галузей хімічної науки в єдине логічне ціле. Як позитив відзначаємо те, що авторка наголошує на необхідності міждисциплінарних та внутрішньо-дисциплінарних зв'язків базових і професійних знань у змісті підготовки фахівців-хіміків, узгодженість структури освітніх програм і навчальних планів, зміна переліку, структури та змісту хімічних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, оптимальне

співвідношення теоретичного і практичного навчання, тематичне й хронологічне узгодження навчальних програм споріднених дисциплін;

У дослідженні переконливо доведено ефективність поєднання традиційних, активних, та інтерактивних технологій навчання. Показано, що при вмілому їх використанні засвоєння теоретичних знань, набуття практичних умінь і навичок супроводжується психічними процесами, за яких активізується пам'ять, уява, мислення, усна (мовленнєва) і письмова діяльність, що сприяє ефективному формуванню фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей.

Схвальним є те, що дисертантка вагомого значення у дослідженні надає формуванню цифрового освітнього простору закладу передвищої та вищої освіти, що надає студентам можливості вільної комунікації з іншими учасниками освітнього процесу, уможливорює формування індивідуальних освітніх траєкторій, які дозволяють особисто керувати навчальним контентом і будувати особливе віртуальне середовище навчання професії хіміка. Разом з тим переконливо показує переваги, виклики, які містить у собі цифровізація освітнього простору закладу освіти.

Позитивної оцінки заслуговує третій розділ дисертації – «Організація та результати експериментального дослідження». У ньому авторка детально і послідовно описує організацію та етапи, методик проведення педагогічного експерименту – організація процесу професійної підготовки здобувачів спеціальностей хімічного профілю на основі методології наступності. Дисертантка здійснила порівняльний аналіз рівнів сформованості фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей, які здобували бакалаврський ступінь на основі молодшого бакалавра та на основі повної загальної середньої освіти в експериментальних та контрольних групах.

Аналіз результатів експериментальної частини дослідження перевірялася за допомогою статистичних методів оцінки експериментальних даних, відтак їх достовірність та об'єктивність не викликає сумніву.

Вважаємо за доцільне зазначити, що кожний розділ дисертаційної роботи М.І. Дзіковської має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для

наступного розділу, у результаті об'єднання усіх розділів сформульовано цілісне та системне теоретично-практичне педагогічне дослідження, вагомість якого підтверджується використанням авторкою широкого спектру методології, що створює можливості для розв'язання проблеми формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж–університет».

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Основні наукові положення дослідження М.І. Дзіковської, висновки та рекомендації достатньо повно представлено у 23 публікаціях (з них – 19 одноосібних), з них: 7 статей відображають основні наукові результати дисертації (1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні), 15 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображають результати дисертації).

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для розвитку української педагогічної науки та практики.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації.

Результати наукового дослідження М.І. Дзіковської дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики професійної освіти. Відзначаючи наукову цінність та практичну значущість дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження і побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації

1. Друге завдання дослідження (стор. 26 рукопису) авторка окреслює так: «визначити критерії, показники та рівні сформованості фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей, а також підготувати адекватний діагностичний інструментарій, необхідний для моніторингу результативності досліджуваного процесу». Вважаємо, що було б доцільно чіткіше прописати (відносно визначеного предмету дослідження) для моніторингу результативності якого досліджуваного процесу діагностичний

інструментарій буде підбрано – сформованості компетентностей, реалізації принципу наступності, системи функціонування «коледж – університет».

2. У тексті дисертації наявні рисунки, таблиці, графіки, які вдало доповнюють зміст наукової роботи та полегшують сприйняття наукового тексту. Варто зазначити, що на стор. 49 рукопису подано Рис. 1.3. (Структурна схема ключового поняття «наступність у професійній підготовці») і є незрозумілим чи цей рисунок складено авторкою дослідження, чи є запозиченим з певного джерела.
3. У роботі детально та лаконічно висвітлено основні функції, принципи, чинники та закономірності процесу реалізації професійної підготовки фахівців-хіміків в умовах неперервної професійної освіти. Водночас вважаємо, що варто було зазначити конкретні заклади вищої та фахової передвищої освіти, де здійснюється така підготовка, забезпечуючи наступність освітнього процесу.
4. Позитивно оцінюємо опрацьовані освітньо-професійні програми за спеціальністю 102 Хімія за різними освітніми рівнями, зокрема Таблиці 1.2, де відображені цілі професійної підготовки, Додаток Д – зміст фахових компетентностей та програмних результатів навчання, Додаток Г, в якому продемонстрована матриця наступності фахових компетентностей на різних етапах підготовки. Разом з тим вважаємо, що зміст дослідження був би ширшим та глибшим, якщо б авторка проаналізувала такі аспекти і за іншими спорідненими спеціальностями для фахівців хімічного профілю.

Висловлені зауваження та побажання не впливають на загальний позитивний висновок щодо проведеного дослідження, не знижують його наукової, практичної цінності і можуть бути предметом наукової дискусії.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок.

В цілому дисертаційна робота Дзіковської Марії Ігорівни «Наступність

формування фахових компетентностей студентів хімічних спеціальностей у системі «коледж–університет» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням наукових методів дослідження. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-теоретичні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами від 21.03.2022 р. № 341 та від 19.05.2023 р. № 502), а її авторка, Дзіковська Марія Ігорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Віра КОРНЯТ